

Бібліотека як джерело і скарбниця культури

[Професор С. Пазиніч, Л. Семененко]

#26-27 от 26.12.2007

До редакції зайшов студент, не зовсім звичайний – він пробує писати вірші. З кількох його спроб видно, що душа в нього поетична, погляд на світ – романтичний, загалом – людина з творчими задатками. Та сумно, що у цих спробах – безліч граматичних помилок, риму шукати дарма, думки висловлені убого. Запитуємо: «Що ви читаєте?» – У школі читав – за програмою, а зараз – майже нічого. «А бібліотекою користуєтесь?» – Ні. «А як же вчитеся?!» – Вивчаю лекції. А якщо треба щось написати на вимогу викладача, то прошу батьків, вони мені знаходять... Може, цей приклад поодинокий, хотілося б вірити. Та, мабуть не лише цей «поет» нічого не читає і не знає дороги до бібліотеки. А вона й сьогодні, в епоху Інтернету, складає невичерпне багатство для тих, хто це розуміє.

Розпочинаючи розповідь про сучасну книгу та її таємничі сховища – бібліотеки, не можна не згадати, хоча б коротенько, про тернистий шлях добре знайомого нам сьогодні паперу: камінь, кістка, дерево, пальмові листи, глиняні таблички, металеві дошки, єгипетський папірус і пергамент з телячих шкір і багато інших матеріалів. До речі, глиняні книги й папірусні сувої – одні із найдавніших. У Парижі зберігається сувій папірусу, якому понад 5300 років. А ось сам пергамент з'явився незадовго до нашої ери. Папір винайдено чи то в Китаї, чи то у Східному Туркестані в II–IV ст. Зразки японського паперу зустрічаються в VI ст., їх бачили в Самарканді, близько 800 року в Багдаді. На початку нового тисячоліття він з'являється в Європі. У всякому разі, у середині XI століття у Валенсії було вже чимало паперових млинів. Знаменитий в Європі паперовий млин в Уранієнбурзі побудував у другій половині XVI ст. поруч зі своєю обсерваторією «Уранія» відомий астроном Тихо де Браге. Перші дані про паперову фабрику в Московській державі відносяться до того ж 1564 року, що й випуск першої книги Івана Федорова.

Залежно від матеріалу мінявся і зовнішній вигляд книги. Так, закони вавілонського царя Хаммурапі були написані густим клинописом на базальтовому стовпі, що мав більше двох метрів висоти. «Книга» важила 10 тонн. Тепер цей текст можна укласти на 50 сторінках книги середнього формату. А в часи Цицерона текст «Іліади» Гомера був написаний так, що міг уміститися в шкаралупі горіха.

Тернистий був шлях книги. Її палили, винищували, страчували її знаменитих авторів: Джордано Бруно, Яна Гуса і багатьох інших, а які вогнища з книг палали в період тоталітаризму, різноманітного за формою і змістом. Перші книгосховища, про які є достовірна інформація – це бібліотеки глиняних плиток з клинописом. Кожна сторінка книг цієї бібліотеки розміром приблизно в аркуш сучасного паперу для письма, але товщиною в 25 мм. Афіньська бібліотека VI в. до н. е. складалася з книг, написаних на дощечках, шкірі й папірусі. У III ст. виникли Пергамська бібліотека та її блискуча суперниця – Олександрійська бібліотека єгипетських царів-бібліофілів – Птолемеїв. У цій бібліотеці налічувалося біля 200 тис. сувоїв. Перший відомий в історії бібліограф грецький поет Каллімах (310–238 до н. е.)

склав каталог Олександрійської бібліотеки у 120 книгах. У цей час в Олександрії була ще одна бібліотека, іменована храмовою, на відміну від першої – палацової. У ній налічувалося більше 40 тис. сувоїв, але коли Антоній підніс у дарунок Клеопатрі 200 тис. книг вивезеної ним Пергамської бібліотеки, вона стала гігантським книгосховищем.

Ниневія та її бібліотека були зруйновані мідянами в 609 р. до н. е., Афінську вивіз перський цар Ксеркс в 480 р. до н. е., Палацова в Олександрії частково загинула в 48 р. при облозі міста Юлієм Цезарем, храмова загинула наприкінці IV ст. н. е. під час релігійних воєн, коли винищувалися всі пам'ятки язичеської культури; залишки палацового минулого знищені в 868 р.

У древній Греції й Римі були й приватні збирачі книг: Еврипід і Демосфен, Платон і Арістотель; Цицерон мав бібліотеку в міському будинку в Римі й на позаміській віллі. А Гай Пліній Секунд (старший) мав бібліотеку в кілька тисяч томів. Сулла, наприклад, пограбував Афіни – за деякими відомостями, він вивіз у Рим 30 тис. сувоїв, Лукулл зробив те ж саме із книжковими багатствами Середньої Азії.

Першу публічну бібліотеку заснував у Римі в 39 р. до н. е. друг Вергілія й Горація – Гай Азиній Полліон. На початку нашої ери в Римі з'явилися книжкові крамниці. Така крамниця виявлена й при розкопках Помпеї. За свідченням Марціала, переписувач книжкової крамниці міг записати під диктування дев'ять віршів у хвилину.

Навала на Римську імперію гунів, вандалів в IV і V століттях знищила книжкові скарби бібліотек і зібрання древнього греко-римського світу. Небагато чого уціліло під руїнами. Ціле тисячоліття панував морок феодального середньовіччя. Мистецтво рукописної книги богословського змісту жевріло тільки в монастирях. І тільки в XIII ст. виникає Паризький університет і при ньому бібліотека. В Італії книги збирають Франческо Петрарка і Джованні Боккаччо. В епоху Відродження знову будуються розкішні бібліотечні будинки. Бібліотека Лауренціана у Флоренції була побудована Дж.Вазарі за ескізами Мікеланджело. А перша бібліотека в Київській Русі була створена Ярославом Мудрим. Літопис 1037 р. свідчить: «Великий князь Ярослав любив книги, читав їх часто як удень, так і вночі, і зібрав багато переписувачів, яким і доручав перекладати книги із грецької мови на слов'янський лист». Рукописне книжкове мистецтво було високо розвинене в Новгороді. Остромирове євангеліє, написане в 1056–1057 роках, з його чіткою «статутною кирилицею», позолоченими заголовками.

Бібліотеки з'являються у Володимирі, при Московському Кремлі й у багатьох монастирях. Але навала татар розорила книжкову справу в Росії. Воно перекочувало на північ країни; проте, не маючи ні пергаменту, ні паперу, книги стали писати за давньослов'янським звичаєм на бересті, зшиваючи ликом стопки аркушів у зошити або книги.

Книжкова справа й бібліотеки відродилися після вигнання татар і починають свою нову, важку і все-таки переможну ходу на зовсім новій технічній основі – рухливі літери, друкарський верстат і тонкий папір. За 500 років після винаходу друкарства книга й бібліотеки завоювали увесь світ і супроводжують людину в усіх сферах її праці, побуту й культури. Друкований верстат видав 50 млн. книг. Цю цифру треба помножити на тираж книг, щоб оцінити сумарні масштаби світових книгосховищ. Нові надходження великих

бібліотек становлять сотні тисяч одиниць щорічно. Світовий книжковий потік стає особливо інтенсивним в ХХ ст.

Наприкінці дев'ятого століття, а саме в 1885 році засновується Харківський технологічний інститут, а з ним і бібліотека, більшість книжок якої значною мірою збереглися до нашого часу. Студенти і викладачі з насолодою і навіть з трепетом доторкаються до цих цінних за змістом і бездоганних за графічною та типографською формою творінь людської думки.

Потоваришуйте з книгою! Отримайте насолоду від спілкування з авторами, полиньте в роздумах з філософами, у мрії – з поетами, залучіться до пошуків істини з науковцями.

Прочитайте книгу і поверніть її до бібліотеки.

Збережемо книгу, збережемо бібліотеку – джерело культури.

Професор С. Пазиніч, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Харківської державної академії дизайну і мистецтв,

Л. Семененко, директор науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».